

بررسی مشکلات و چالش‌های بازرسان بهداشت محیط در امر نظارت و کنترل اماکن عمومی و مراکز تهیه، توزیع و فروش مواد غذایی در استان کردستان سال ۸۷

فریده مصطفائی^۱، فروغ صمدنژاد^۲، کلاله پرندان^۳، بهار سید عباسی^۴

چکیده:

مقدمه: توجه به سلامت مواد غذایی، نظارت و کنترل اماکن عمومی از نظر بهداشتی به منظور تامین سلامت جامعه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. رسیدن به این اهداف محقق نمی‌شود مگر اینکه نیروهای نظارتی از توانایی علمی و عملی لازم در این خصوص برخوردار باشند.

در همین راستا یکی از وظایف دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی سراسر کشور کنترل و نظارت مراکز تهیه، توزیع و فروش و اماکن عمومی است. که این وظیفه خطیر در این ارگان بر عهده بازرسان بهداشت محیط می‌باشد. عدم در اختیار داشتن امکانات و ابزارهای قانونی و اجرایی لازم و عدم پشتیبانی و حمایت‌های شایسته دستگاه‌های ذیربط، آنان را در انجام این وظیفه با موانع و چالش‌هایی روبرو خواهد نمود. لذا این تحقیق با هدف بررسی مشکلات و چالش‌های بازرسان بهداشت محیط در امر نظارت و کنترل مواد غذایی و اماکن عمومی در استان کردستان انجام می‌گیرد.

روش تحقیق: توزیع پرسشنامه در بین ۱۴۴ نفر بازرسان بهداشت محیط در امر نظارت و کنترل اماکن عمومی و مراکز تهیه، توزیع و فروش مواد غذایی استان کردستان در خرداد ۱۳۸۷ انجام گرفت. داده‌ها جمع‌آوری شده با استفاده از آمار توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج: با توجه به یافته‌های پژوهش، تمام مشکلات مطرح شده در پرسشنامه جزو چالش‌های بازرسان بهداشت محیط در امر نظارت و کنترل اماکن عمومی و مراکز تهیه، توزیع و فروش مواد غذایی در استان کردستان بودند. ۱۴/۹۲ درصد کمبود حقوق و مزایا از جمله اضافه کار را بعنوان اولویت اول، ۱۹ درصد عدم برخورداری از حق جذب بازرسی را بعنوان اولویت دوم، ۸/۲۷ درصد عدم حمایت مسئولین را بعنوان اولویت

۱- کارشناس ارشد مهندسی بهداشت محیط faridamn@gmail.com
۲- کارشناس مسئول بهداشت محیط معاونت بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی کردستان
۳- کارشناس بهداشت عمومی
۴- دانشجوی کارشناسی بهداشت محیط

سوم، ۱۲/۹۴ درصد رفتار ناشایست برخی از متصدیان و کارگران اماکن در صورت برخورد قانونی را بعنوان اولویت چهارم، ۱۰/۲۱ درصد جریمه ناچیز توسط مراجع قانونی را بعنوان اولویت پنجم، ۹/۷ درصد تعداد مراجع رسیدگی به تخلفات بهداشتی را بعنوان اولویت ششم، ۱۰/۷۱ درصد عدم امکان برخورد قانونی سریع در صورت بروز تخلف بهداشتی را بعنوان اولویت هفتم، ۱۰/۳۷ درصد کمبود یا نبود وسایل نقلیه را بعنوان اولویت هشتم، ۱۰/۴۴ درصد عدم همکاری به موقع نیروی انتظامی جهت اجرای قوانین و برخورد با متخلف را بعنوان اولویت نهم، ۱۱ درصد نبود ارتباط قوی با ارگانهای ذیربط مانند بازرگانی، شهرداری و ... را بعنوان اولویت دهم، ۸/۶۳ درصد گستردگی و حجم زیاد وظایف محوله را بعنوان اولویت یازدهم، ۱۳/۲۸ درصد عدم علاقه به امر نظارت و کنترل مراکز و اماکن را بعنوان اولویت دوازدهم، ۱۲/۶۸ درصد بکارگیری پرسنل بهداشت محیط زن جهت بازدید را بعنوان اولویت سیزدهم، ۱۳/۲۸ درصد بکارگیری نیروی های طرحی فاقد تجربه و ناآشنا به امر بازدید را بعنوان اولویت چهاردهم، ۱۳/۴۹ درصد عدم تناسب رشته تحصیلی با وظایف محوله را بعنوان اولویت پانزدهم، ۱۴/۹۶ درصد بازرسی آگاهی ضعیف در بحث بهداشت مواد را بعنوان اولویت شانزدهم انتخاب نموده‌اند.

بحث و نتیجه گیری: از نظر بازرسان بهداشت محیط، ضعف سیستم اجرایی (از جمله وزارت بهداشت، نیروی انتظامی و سایر مراجع ذی صلاح) در برخورد با متخلفین بالاترین درصد را در بین موانع و چالش های موجود در امر نظارت و کنترل مواد غذایی در سطح عرضه را به خود اختصاص داده است. اما از نظر اولویت بازرسی کمبود حقوق و مزایا از جمله اضافه کار را بعنوان اولویت اول در خصوص موانع و چالشهای موجود در امر نظارت و کنترل مواد غذایی انتخاب نموده‌اند. به منظور رفع پاره‌ای از مشکلات پیشنهاد می‌شود طرح تشکیل «پلیس بهداشت» مجدداً مطرح گردد. علاوه بر این، برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری بیشتر برای آموزش شهروندان و متصدیان اصناف، ارتقاء سطح علمی پرسنل دست‌اندرکار امر نظارت بر تهیه، توزیع و عرضه مواد غذایی و همچنین حمایت مادی و معنوی شایسته از آنها می‌تواند در رفع این موانع و چالش‌ها بسیار مؤثر باشد.

واژه های کلیدی: موانع و چالش‌های بازرسان بهداشت محیط - نظارت و کنترل مواد غذایی، کردستان

مقدمه

افزایش جمعیت کشورها و به موازات آن نیاز به تامین احتیاجات غذایی مردم از مهمترین مسائلی است که ذهن مسئولین بخشهای مختلف خصوصاً صنعت، کشاورزی و بهداشت را بخود مشغول نموده است، به همین دلیل علاوه بر تامین مقدار کافی تولیدات غذایی در حدی که بتواند پاسخگوی نیاز جامعه باشد. حفظ ایمنی، بهداشت و کیفیت مواد غذایی، تولید و عرضه شده نیز از

اهمیت خاصی برخوردار است. بهداشت و ایمنی مواد غذایی از از جنبه‌های مختلفی حائز اهمیت است، از جمله آنها می‌توان به مواردی از قبیل تامین سلامت مواد غذایی و نهایتاً تامین سلامت مصرف‌کنندگان اشاره داشت. در بسیاری از کشورها موارد متعددی از بیماریها در نتیجه تحمل هزینه‌های اقتصادی فراوان توسط دولت گزارش شده است، علاوه بر توجه به سلامت مواد غذایی، نظارت و کنترل اماکن عمومی از نظر

بخش دوم شامل ۲۰ مورد از موانع و چالش‌هایی که بازرسان بهداشت محیط معمولاً در انجام مأموریت خود با آن روبرو هستند، تنظیم گردید. در نهایت موفق شدیم ۱۴۱ پرسشنامه تکمیل شده را دریافت کنیم. همچنین در سؤال آخر سایر موارد به منظور مشکلات ذکر نشده در سوالات آورده شد. داده‌ها جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار EXCEL و آمار توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج:

داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد ارزیابی قرار گرفت که در مورد درصد افراد مواجه با موانع و چالش‌های ذکر شده در پرسشنامه، نتایج ذیل به ترتیب اهمیت بدست آمد:

- ۱- عدم امکان برخورد قانونی سریع در صورت بروز تخلف بهداشتی: ۹۹/۲۹٪
- ۲- طولانی بودن روند اداری اجرای قوانین و برخورد با متخلفین: ۹۸/۵۸٪
- ۳- رفتار ناشایست برخی از متصدیان و کارگران اماکن در صورت برخورد قانونی: ۹۸/۵۸٪
- ۴- گستردگی و حجم زیاد وظایف محوله: ۹۸/۵۸٪
- ۵- عدم رسیدگی به موقع مراجع ذی‌صلاح در صورت شکایت از رفتار ناشایست برخی متصدیان و کارگران: ۹۷/۱۶٪
- ۶- جریمه ناچیز توسط مراجع قانونی: ۹۷/۱۶٪
- ۷- آموزش‌پذیر نبودن متصدیان و کارگران اماکن به دلیل سطح پایین تحصیلات: ۹۶/۴۵٪
- ۸- کمبود یا نبود وسایل نقلیه: ۹۵/۷۴٪
- ۹- کمبود حقوق و مزایا از جمله اضافه کار: ۹۵٪
- ۱۰- بکارگیری پرسنل بهداشت محیط زن جهت بازدید: ۹۵٪

بهداشتی به منظور تامین سلامت جامعه نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. رسیدن به این اهداف محقق نمی‌شود مگر اینکه نیروهای نظارتی از توانایی علمی و عملی لازم در این خصوص برخوردار باشند.

در همین راستا یکی از وظایف دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی سراسر کشور کنترل و نظارت مراکز تهیه، توزیع و فروش و اماکن عمومی است. این وظیفه خطیر در این ارگان بر عهده بازرسان بهداشت محیط می‌باشد. در این خصوص بخش عمده‌ای از بخشنامه‌های ارسالی به واحدهای بهداشت محیط مراکز بهداشتی-درمانی، در ارتباط با نظارت و کنترل اماکن عمومی و مراکز تهیه، توزیع و فروش مواد غذایی و اماکن عمومی می‌باشد. که عدم در اختیار داشتن امکانات و ابزارهای قانونی و اجرایی لازم و عدم پشتیبانی و حمایت‌های شایسته دستگاه‌های ذیربط، آنان را در انجام این وظیفه با موانع و چالش‌هایی روبرو خواهد نمود.

لذا این تحقیق با هدف بررسی مشکلات و چالش‌های بازرسان بهداشت محیط در امر نظارت و کنترل مواد غذایی و اماکن عمومی در استان کردستان انجام می‌گیرد.

روش تحقیق:

مطالعه از نوع توصیفی - مقطعی و جامعه مورد مطالعه بازرسان بهداشت محیط در امر نظارت و کنترل اماکن عمومی و مراکز تهیه، توزیع و فروش مواد غذایی در استان کردستان در سال ۱۳۸۷ بودند. روش نمونه‌گیری بصورت سرشماری با توزیع پرسشنامه در بین ۱۴۴ نفر بازرسان بهداشت محیط استان کردستان که به روش محتوایی تعیین اعتبار شده انجام گردید. این پرسشنامه در ۲۰ بخش، بخش اول شامل مشخصات فردی و

- ۱۱- تعداد مراجع رسیدگی به تخلفات بهداشتی: ۹۵٪
- ۱۲- عدم همکاری به موقع نیروی انتظامی جهت اجرای قوانین و برخورد با متخلف: ۹۵٪
- ۱۳- عدم حمایت مسولین: ۹۴/۳٪
- ۱۴- بومی بودن بازرس در منطقه تحت پوشش: ۹۲/۹٪
- ۱۵- عدم علاقه به امر نظارت و کنترل مراکز و اماکن: ۹۰/۷۸٪
- ۱۶- بکارگیری نیروی های طرحی فاقد تجربه و ناآشنا به امر بازدید: ۹۰/۷۸٪
- ۱۷- نبود ارتباط قوی با ارگانهای ذیربط مانند بازرگانی، شهرداری و ...: ۹۰٪
- ۱۸- آگاهی ضعیف در بحث بهداشت مواد غذایی: ۹۰٪
- ۱۹- عدم تناسب رشته تحصیلی با وظایف محوله: ۸۹/۳۶٪
- ۲۰- عدم برخورداری از حق جذب بازرسی: ۷۸٪
- در نمودار شماره یک اولویت مشکلات از نظر بازرسان بهداشت محیط براساس شماره سوال و در نمودار شماره دو، تعداد بازرسان بهداشت محیط در امر نظارت و کنترل اماکن عمومی و مراکز تهیه، توزیع و فروش مواد غذایی در استان کردستان آورده شده است.
- بحث و نتیجه گیری:**
- با توجه به یافته‌های پژوهش، تمام مشکلات مطرح شده در پرسشنامه جزو چالشهای بازرسین بهداشت محیط در امر نظارت و کنترل اماکن عمومی و مراکز تهیه، توزیع و فروش مواد غذایی در استان کردستان می‌باشد. در نمودار شماره یک اولویت مشکلات از نظر بازرسان بهداشت محیط
- براساس شماره سوال به این صورت مشاهده می-گردد. ۱۴/۹۲ درصد کمیود حقوق و مزایا از جمله اضافه کار را بعنوان اولویت اول، ۱۹ درصد عدم برخورداری از حق جذب بازرسی را بعنوان اولویت دوم، ۸/۲۷ درصد عدم حمایت مسولین را بعنوان اولویت سوم، ۱۲/۹۴ درصد رفتار ناشایست برخی از متصدیان و کارگران اماکن در صورت برخورد قانونی را بعنوان اولویت چهارم، ۱۰/۲۱ درصد جریمه ناچیز توسط مراجع قانونی را بعنوان اولویت پنجم، ۹/۷ درصد تعداد مراجع رسیدگی به تخلفات بهداشتی را بعنوان اولویت ششم، ۱۰/۷۱ درصد عدم امکان برخورد قانونی سریع در صورت بروز تخلف بهداشتی را بعنوان اولویت هفتم، ۱۰/۳۷ درصد کمیود یا نبود وسایل نقلیه را بعنوان اولویت هشتم، ۱۰/۴۴ درصد عدم همکاری به موقع نیروی انتظامی جهت اجرای قوانین و برخورد با متخلف را بعنوان اولویت نهم، ۱۱ درصد نبود ارتباط قوی با ارگانهای ذیربط مانند بازرگانی، شهرداری و ... را بعنوان اولویت دهم، ۸/۶۳ درصد گستردگی و حجم زیاد وظایف محوله را بعنوان اولویت یازدهم، ۱۳/۲۸ درصد عدم علاقه به امر نظارت و کنترل مراکز و اماکن را بعنوان اولویت دوازدهم، ۱۲/۶۸ درصد بکارگیری پرسنل بهداشت محیط زن جهت بازدید را بعنوان اولویت سیزدهم، ۱۳/۲۸ درصد بکارگیری نیروی های طرحی فاقد تجربه و ناآشنا به امر بازدید را بعنوان اولویت چهاردهم، ۱۳/۴۹ درصد عدم تناسب رشته تحصیلی با وظایف محوله را بعنوان اولویت پانزدهم، ۱۴/۹۶ درصد بازرسین آگاهی ضعیف در بحث بهداشت مواد را بعنوان اولویت شانزدهم انتخاب نموده‌اند.

تمایلی به رفع نواقص بهداشتی خود نشان نمی‌دهند. گستردگی و حجم زیاد وظایف محوله خصوصا در مراکز روستایی تحت عنوان کاردان یا کارشناس چند پیشه باعث می‌شود بازرسی بطور کامل و شایسته در امر بازرسی موفق نباشد.

از دیگر مشکلات در امر بازرسی بکارگیری نیروی های طرحی فاقد تجربه و ناآشنا به امر بازدید می‌باشد. نیروی طرحی بخصوص در مقطع کاردانی با توجه به مدت زمان کم طرحشان و تجربه کاری کم در امر بازرسی می‌توانند مشکل ساز باشند.

عدم تناسب دروس رشته تحصیلی با وظایف محوله و آگاهی ضعیف در بحث بهداشت مواد غذایی بازرسی از دیگر مشکلات قابل توجه است. فارغ‌التحصیل رشته بهداشت محیط تنها در مقطع کاردانی در زمینه بهداشت مواد غذایی آموزش داده می‌شود و این به نظر می‌رسد کافی نباشد.

پیشنهادهات:

- ۱- طرح تشکیل «پلیس بهداشت» به منظور تسهیل و تسریع در اجرای قانون
- ۲- برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری بیشتر برای آموزش شهروندان و متصدیان اصناف
- ۳- ارتقاء سطح علمی پرسنل دست اندر کار امر نظارت و کنترل بر مراکز تهیه، توزیع و عرضه مواد غذایی و اماکن عمومی
- ۴- حمایت مادی و معنوی شایسته از پرسنل درگیر در امر نظارت و کنترل بر مراکز تهیه، توزیع و عرضه مواد غذایی و اماکن عمومی
- ۵- کاهش حجم کاری پرسنل

تشکر

نویسندگان این مقاله از راهنمایی‌های ارزنده آقای همایون سلحشور در انجام این تحقیق کمال تشکر را دارند.

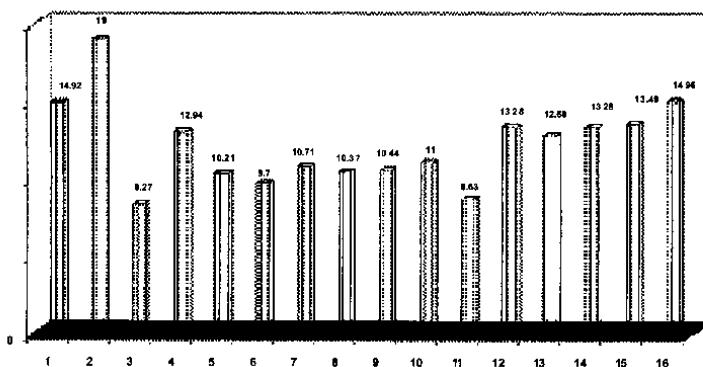
در این خصوص سلحشور و همکارانش تحقیقی با عنوان ارزیابی نگرش بازرسان بهداشت محیط در خصوص موانع و چالشهای موجود در نظارت و کنترل مواد غذایی در سال ۱۳۸۳ انجام داده‌اند.

اگرچه بیشتر موانع و چالشهای مطرح شده در این بررسی با بررسی که ما در این خصوص انجام دادیم تقریبا یکسان بود ولی درصد بازرسان بهداشت محیط مواجه با این مشکلات در استان کردستان چشمگیرتر و متفاوت تر می‌باشد. در بررسی سلحشور و همکارانش، از نظر بازرسان بهداشت محیط، ضعف سیستم اجرایی (از جمله وزارت بهداشت، نیروی انتظامی و سایر مراجع ذیصلاح) در برخورد با متخلفین از مهمترین موانع و چالش های موجود در امر نظارت و کنترل مواد غذایی در سطح عرضه می‌باشد. که در این بررسی نیز این قضیه بالاترین درصد را به خود اختصاص داده‌است. اما از نظر اولویت، بازرسی کمبود حقوق و مزایا از جمله اضافه کار را بعنوان اولویت اول در خصوص موانع و چالشهای موجود در امر نظارت و کنترل مواد غذایی انتخاب نموده‌اند.

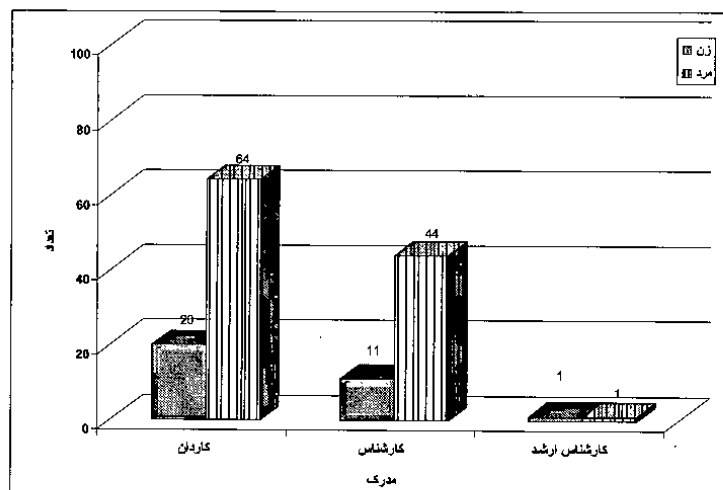
عدم برخورداری از حق جذب بازرسی در مورد بعضی از بازرسان بهداشت محیط یکی دیگر از موضوعاتی است که می‌تواند زمینه را برای عدم علاقه به امر نظارت و کنترل مراکز و اماکن عمومی بعنوان یک چالش فراهم آورد.

کمبود حقوق و مزایا از جمله اضافه کار بازرسی بهداشت محیط در مقایسه با دیگر واحدهای مراکز بهداشتی باعث کاهش علاقه بازرسی در امر بازرسی می‌باشد خصوصا در مواردی که حق جذب بازرسی به بازرس تعلق نمی‌گیرد.

درصد جریمه ناچیز توسط مراجع قانونی در خیلی موارد نشان داده‌است متصدیان اماکن و مراکز

نمودار شماره یک، اولویت چالشهای بازرسان بهداشت محیط در امر نظارت و کنترل اماکن عمومی و مراکز تهیه، توزیع و فروش مواد غذایی در استان کردستان

نمودار شماره دو، بازرسان بهداشت محیط در امر نظارت و کنترل اماکن عمومی و مراکز تهیه، توزیع و فروش مواد غذایی در استان کردستان

منابع

- ۱- میانی ایمنی مواد غذایی جهت استفاده کارکنان بخش بهداشت، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
- ۲- "بررسی میزان آگاهی دانشجویان دانشگاه شاهد از قوانین و مقررات مربوط به نظارت مواد غذایی"، همایش کشوری بهداشت محیط اصفهان ۱۳۸۵
- ۳- سلحشور فرد ه. و همکاران "ارزیابی نگرش بازرسان بهداشت محیط در خصوص موانع و چالشهای موجود در نظارت و کنترل مواد غذایی"، ۱۳۸۳